

EDUCATIONAL CONTENTS IN THE SCHOOL EDUCATION PROGRAMME

Zora Syslová

Abstrakt: Příspěvek se zabývá obsahem současného předškolního vzdělávání, jak je vymezen v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání v České republice. Jeho pojetí je nahlíženo v historickém kontextu.

V empirické části příspěvek přibližuje závěry analýzy školních vzdělávacích programů pro předškolní vzdělávání zveřejněných na webových stránkách mateřských škol tří krajů České republiky. Poskytuje informace o formulování obsahu předškolního vzdělávání v jednotlivých mateřských školách.

Z výsledků analýzy vyplývá, že nepřesné požadavky Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání se odrážejí v úrovni zpracování obsahu vzdělávání ve školních vzdělávacích programech mateřských škol.

Klíčová slova: obsah předškolního vzdělávání, školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.

Resumé: This contribution deals with the content of the current pre-primary education, how it is defined in the Frame Educational Program for Pre-primary Education in the Czech Republic. Its conception is viewed in historical context.

In the empirical part the contribution talks about the conclusions of analysis of school educational programs for pre-primary education published on website of kindergartens of three region of Czech Republic. It provides information about formulation of the content of pre-school education in individual kindergartens.

From the analysis of the conclusions imply that imprecise requirements of the Frame Educational Program for Pre-primary Education in the Czech Republic are reflected in the level of processing of the content of education in school educational programs of kindergartens.

1 Úvod

Obsah vzdělávání se stal jedním z bodů –kolních vzdělávacích programů, které si mateřské školy v České republice zpracovávají samy na základě požadavků Rámcových vzdělávacích programů pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV). Ten vymezuje pouze cíle vzdělávání, nikoli tzv. učivo, vzdělávací nabídku, nebo-li obsah vzdělávání. Vytvořit vzdělávací nabídku je nyní v kompetenci každé mateřské školy. Ve –kolních vzdělávacích programech má mít podobu tzv. integrovaných bloků.

Při jejich tvorbě vycházejí mateřské školy z pěti vzdělávacích oblastí vymezených v RVP PV. Jde o oblasti **biologickou, psychologickou, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální**. Vzdělávací oblasti jsou odvozeny z interakcí, do kterých dítě vstupuje a postupně tak vytváří vztah k sobě samému, k druhým lidem i k okolnímu svetu. Toto integrované pojetí respektuje přirozenou celistvost osobnosti dítěte i jeho postupné začleňování se do životního a sociálního prostředí. Jednotlivé oblasti, respektive jejich obsahy, se vzájemně prolínají, prostupují, ovlivňují a podmiňují, a ukazují tak na neustálou přítomnost všech oblastí.

Jaká jsou teoretická východiska souasných přístupů a jak se s touto povinností vyrovnaly mateřské školy při zpracování vzdělávacího obsahu v jejich –kolních vzdělávacích programech je obsahem následujících kapitol.

2 Teoretická východiska

Východiska současného pojetí obsahu předškolního vzdělávání můžeme hledat již v díle J. Á. Komenského a následně například u O. Chlupa (1948). Ten vychází z toho, že vzdělávání v mateřské škole má být co nejvíce přirozené, a v souladu s názorem Komenského, být co nejblíže rodinnému prostředí *š se v-emi nahodilostmi a s jeho plností je třeba poskytovat vhodné situace obdobné životu rodinnému s celým přirozeným prostředím.*¹

Obsah vzdělávání v mateřské škole nerozděluje na témata, ale nabádá k využívání všech možností, dostupných materiálů a především všeho, co dítě obklopuje a s čím se setkává,

¹ CHLUP, O. 1948. *Výchova dítěte v době předškolní*. Brno: Komenium, 1948, s. 45.

spontánní aktivity, tedy *kdykoli dít n co d latí cht jí,*

Nám ty pro hru a tzv. *pou ování*, jak ozna uje vzd lávání v mate ské -kole, by m la mate ská -kola nacházet nejen uvnit budovy, ale p edev-ím ve svém okolí. Práv vycházky do okolí spojuje s tvorbou vzd lávacího programu. Mate ské -koly vesnické by m ly využívat svých specifických podmínek k vycházkám do polí i les . Mate ské -koly m stské by zase naopak m ly využít zajímavostí, které p iná-í flivot ve m st .

P esto, fle Chlup podporuje p irozené zp soby vzd lávání a spontánní aktivity d tí a uvádí, fle vyu ování v mate ské -kole není systematickým procesem jako u vy-ích stup vzd lávání, p i n mfl šu *itelka poufívá vhodných p ílefitostí, p izp sobuje se více ro ní dob a individualit dít te,*² doporu uje také systematické plánování: *šokolnost, fle nemáme postupovati zp sobem soustavy u ebné neznamená, fle by ten, kdo dít vede, nem l mítí plán.*³

Jeho doporu ení pro tzv. didaktiku mate ské -koly vycházejí z dobré znalosti biologických a psychologických specifik vývoje dít te p ed-kolního v ku. Ta odpovídají zp sob m u ení, jakými jsou nap íklad **situa ní** i **profitkové u ení**. U ení d tí tohoto v ku se má odehrávat *šve skute ných situacích, které odpovídají pot ebám a zku-enostem u ícího se.*⁴ Znamená to také, fle vzd lávací obsah by m l vycházet ze situací, *škeré poskytují dít ti srozumitelné praktické ukázky flivotních souvislostí tak, aby se dít u ilo dovednostem a poznatk m v okamfíku, kdy je pot ebuje a lépe tak chápalo jejich smysl.*⁵ Jde tedy o smysluplné u ení, které vychází z iniciativy u ícího se, i kdyfl podn t p ichází z ven í, tedy od u itele, a rozvíjí se p i n m celá osobnost dít te.

3 Zákonné požadavky na tvorbu vzd lávacích obsah

Vzd lávací obsah je v sou asné dob realizován se zám rem rozvíjet kompetence d tí a v RVP PV jsou k tomu vymezeny:

- vzd lávací cíle jednotlivých oblastí (k emu vzd lávání sm uje);
- innosti neboli vzd lávací nabídka (jak, jakými prost edky budou realizovány vzd lávací zám ry ó cíle);

² CHLUP, O. 1948. *Výchova dít te v dob p ed-kolní*. Brno : Komenium, 1948, s. 26.

³ CHLUP, O. 1948. *Výchova dít te v dob p ed-kolní*. Brno : Komenium, 1948, s. 45.

⁴ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. 2004. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004, s. 648. ISBN 80-7178-303-X

⁵ SMOLÍKOVÁ, K. 2006. *Praktický pr vodce t ídním vzd lávacím programem mate ské -koly*. Praha: VÚP, 2006, s. 6. ISBN 80-87000-04-8

lí í dovednosti, které by m ly d ti prost ednictvím
o vzd lávání p iná-í);

- rizika, za jakých by se vzd lávací zám ry nemuselo poda it realizovat (co je p ekáfkou a vede k neúsp chu vzd lávání).

^{TM}koly mají zna nou volnost v tom, jakým zp sobem vzd lávací obsah, daný RVP PV, pojmu a realizují. Jediným pořadavkem RVP PV je vytvo it integrované bloky a to tak, aby integrovaly v-echny vzd lávací oblasti. Mohou se *vztahovat k ur itému tématu, vycházet z praktických řivotních problém a situací, nebo být zam eny k ur itým innostem, k praktickým aktivitám apod.*

Integrované bloky by m ly vycházet ze řivota dít te, být pro n smysluplné, zajímavé a uřlite né. Integrované bloky -kolního vzd lávacího programu zahrnují obecn j-í témata, která jsou podrobn ji rozpracována v t ídních vzd lávacích programech.

P íkladem obecn j-ích témat -kolního vzd lávacího programu m fle být pojetí Opravilové (2003), která vychází z ro ních období jaro, léto, podzim, zima (4 integrované bloky). Dal-ím p íkladem je pojetí kolektivu autorek Kurikula podpory zdraví (Havlínová a kol., 2008), pro které se východiskem tvorby integrovaných blok stalo 5 hledisek - identita, spole enství, p íroda, aktivita, zdravý řivotní styl. Hlediska vymezují nabídku inností a charakterizují smysl a obsah jednotlivých integrovaných blok tak, aby vzd lávání sm ovalo k rozvoji nezávislého a zodpov dného lov ka, který bude um t řlít v harmonii sám se sebou, s ostatními lidmi i s p írodou a bude své prost edí aktivn ochra ovat.

Schéma 1 zachycuje zp sob zpracování integrovaných blok -kolního vzd lávacího programu, která zast e-ují vzd lávací nabídku, a její rozpracování do podoby inností v t ídním vzd lávacím programu. *řTematické celky by m ly být dostate n řiroké a komplexní, aby zasahovaly celou osobnost dít te.*⁶ Pro komplexní vnímání osobnosti je typické práv pojetí kompetencí. K nim vzd lávání v mate ské -kole perspektivn sm uje. Ve t íd jsou pak obecná témata ^{TM}VP a jejich zam ení k rozvoji kompetencí zpracovávána do konkrétní podoby. P i jejich realizaci v-ak nejde o sledování okamřitých výkon , i pln ní izolovaných úkol , ale o promy-lené propojení r zných vzd lávacích oblastí p ímo do inností d tí.

⁶ SMOLÍKOVÁ, K. *Praktický pr vodce t ídním vzd lávacím programem mate ské -koly*. Praha : VÚP, 2006, s. 11. ISBN 80-87000-04-8

Integrovaný blok ve -kolním a t ídním vzd l ávacím programu

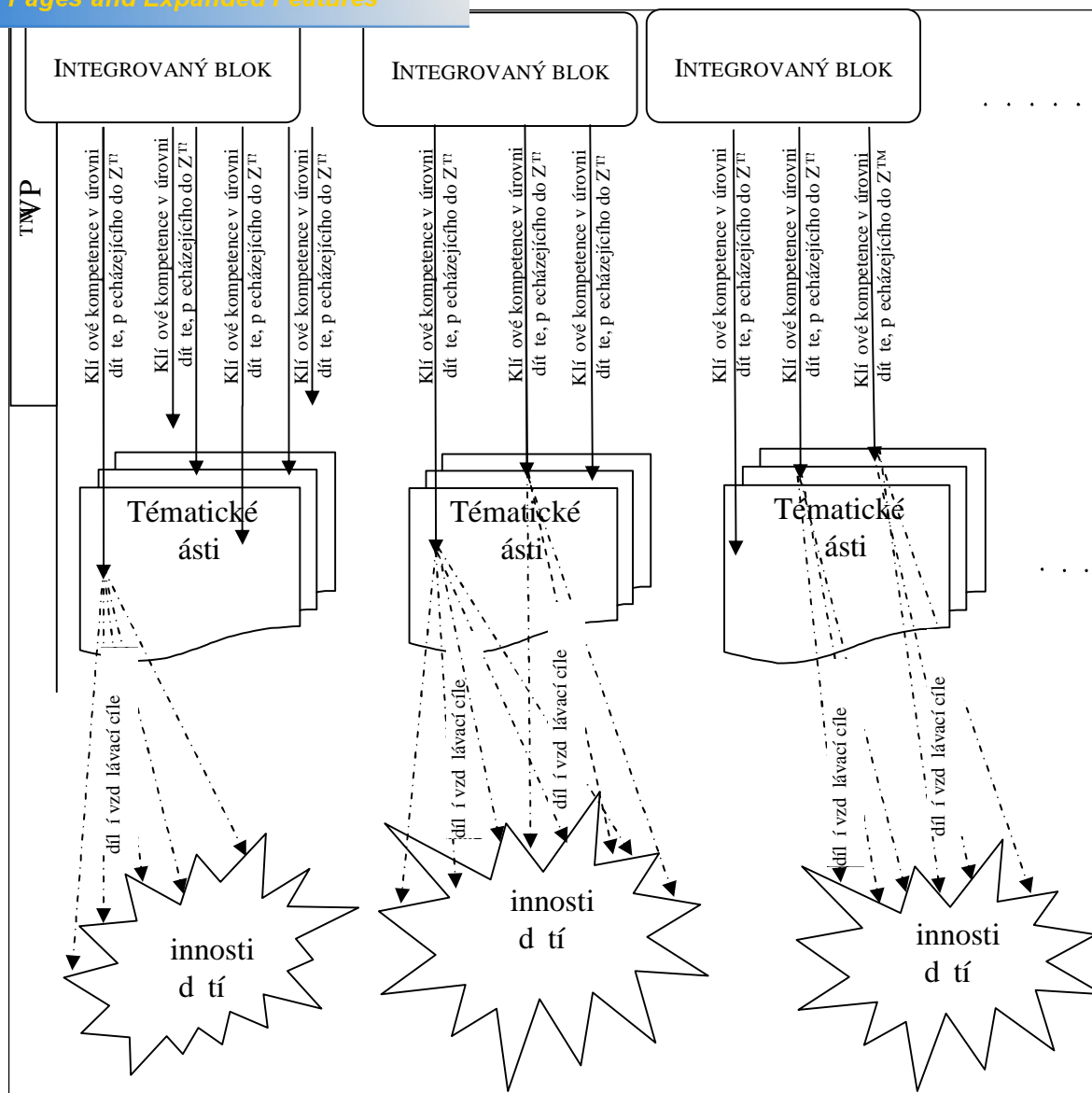

Schéma ukazuje obecnou rovinu obsaženou v ^{TVP}, která zahrnuje to, co garantuje mate ská -kola na konci p ed-kolního vzd l ávání ó jednotlivé kompetence na úrovni dít te odcházejícího z mate ské -koly, které jsou sdružené podle obsahu/tématu, jehofi prost ednictvím budou rozvíjeny.

Rozpracování t chto obecných integrovaných blok je jifi obsahem t ídních tematických celk / ástí. Ty ur ují konkrétní podobu šu ívaø ve t íd plánování dí ích vzd l ávacích cíl a jim odpovídajících inností. U ívem jsou my- leny innosti neboli vzd l ávací nabídka. Pomineme-li spontánní innosti, které jsou realizovány na základ zájmu, pot eb a tedy výlu n výb ru dít te, jde o tzv. ízené innosti, které v rámci plánovaného tématu nabízí u ítelka.

více než z etelná. Také tvorba integrovaných bloků, pedagog konkrétní mateřské školy, má vycházet z podmínek, které mateřská škola má, jejího zaměření, okolí, ve kterém se nachází.

4 Výzkumné –et ení

Cílem výzkumného –et ení bylo zjistit, jak jsou ve školních vzdělávacích programech prezentovaných na internetových stránkách mateřských škol zpracovány vzdělávací obsahy. Ty byly zkoumány v krajích Jihomoravském, Moravskoslezském a Kraji Vysočina. Jak je vidět z tabulky 1 má internetové stránky zřízeno pouze necelých 28% mateřských škol ze zkoumaných krajů. Pouhých 20,32% škol na nich prezentuje také svoje školní vzdělávací programy. Zkoumáno tedy bylo 38 školních vzdělávacích programů.

Tabulka 1 ^{TM}VP na internetových stránkách M^{TM}

Kraj	M ^{TM} dostupné na www		Zveřejněné ^{TM} VP na www	
Jihomoravský (346)	75	21,67%	16	21,33%
Moravskoslezský (209)	102	48,80%	20	19,60%
Vysočina (119)	10	8,40%	2	20%
Celkem (674)	187	27,74%	38	20,32%

Výzkumnou metodou byla obsahová analýza. Prvním krokem byla analýza vzdělávacích programů na základě kritéria, které se vztahuje k tzv. integrovanému bloku. Toto kritérium vychází z požadavku RVP PV, že vzdělávací obsah je uspořádán do celků /bloků. *Uvést v ^{TM}VP PV pouhé názvy bloků, resp. jejich výčet, zpravidla nepostačí, je třeba stručně charakterizovat hlavní smysl (cíl, záměr) bloku a přiblížit jejich obsah (okruhy činností praktických i intelektových, popř. hlavní výstupy) tak, aby bylo zřejmé, jak se bude s nimi dále pracovat.*

Ty programy, které měly obsah vzdělávání postavený pouze izolovaně na vzdělávacích oblastech a zahrnoval pouze jejich názvy, byly z další analýzy vyloučeny.

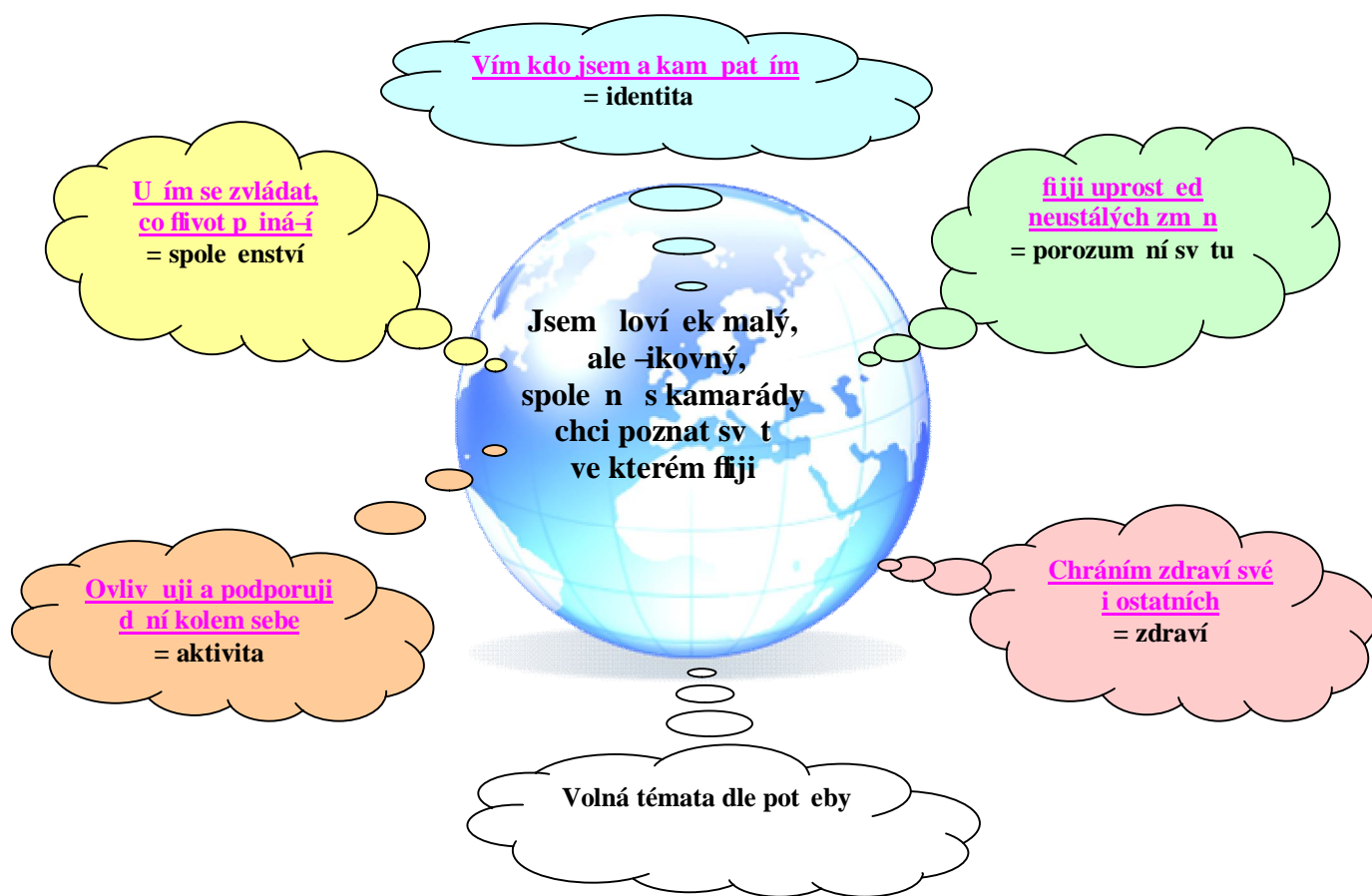
V další fázi byla analýza uskutečněna na základě pomocných kritérií, zda integrované bloky:

- charakterizují jejich smysl, záměr
- obsahují cílové kategorie (kompetence, očekávané výstupy)

é i intelektové)

v t ma sledovaných KOP (87%) m í obsah vzd lávání v integrovaných blocích, zahrnujících v-echny vzd lávací oblasti, více n í t í tvrtiny (77%) ^{TM}VP PV m íly v integrovaných blocích popsány okruhy inností a mén í ne í t í tvrtiny (65%) obsahovaly í stru nou charakteristiku jejich hlavního smyslu, cíl a zám r.

Schéma 2 Ukázka integrovaných blok

Krom í vý-e uvedeného pojetí integrovaných blok í bylo mofné setkat se s chronologickým azením plánovaným pro ka ídý týden docházky d í tí do mate ské íkoly:

1. Se-íi jsme se po prázdninách
  - Moje první dny v mate ské íkole
  - Jak jsem profilil volné dny o prázdninách
  - Kde jsem doma

2. Co nám přináší podzim

- Dary podzimu
- Vla-tovi ko, le
- Podzimní radovánky
- Vítř ufl fouká ze strni-

3. Podzimní arování

- Padá listí zlatéí
- Já jsem kluk a ty jsi holka
- Vím co mi -kodí?
- Nebojím se tmy

Krom vý-e uvedeného pojetí integrovaných blok se velmi li-ily zp soby jejich zpracování. N které obsahovaly stru ný popis toho, co je jejich obsahem (63%). Nap . *innosti a situace spojené s uv dom ním a proflíváním své identity a osobních rolí, které dít proflívá, se kterými se setkává nebo se v budoucnu m flé setkat ó dít poznává své t lo, u í se je vnímat, uv domovat si své emoce, u í se zvládat nové situace, získávat zdravé sebev domí.*

Dal-í charakterizovaly innosti (52%) které budou v rámci jednotlivých blok realizovány, nap . *innosti zam ené k poznávání lidského t la a jeho ástí, smyslové a psychomotorické hry, samostatný slovní projev na ur ité téma, komentování záfltk a aktivit, smyslové hry, nejr zn j-í innosti zam ené na rozvoj a cvi ení post ehů a vnímání, zrakové a sluchové pam ti, koncentrace, pozornosti apod., innosti p im ené silám a schopnostem dít te a úkoly s viditelným cílem a výsledkem, v nichflm flé být dít úsp -né, innosti nejr zn j-ího zam ení vyfladující (umofl ující) samostatné vystupování, vyjad ování, obhajování vlastních názor , rozhodování a sebehodnocení, p íleflitosti a hry pro rozvoj v le, vytrvalosti a sebeovládání atd.*

Sou ástí n kterých integrovaných blok byly také díl í vzd lávací cíle (28%) - *uv dom ní si vlastního t la, rozvoj a uflívání v-ech smysl , rozvoj fyzické i psychické zdatnosti, rozvoj e ových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozum ní) i produktivních (výslovnosti, vytvá ení pojm , mluvního projevu, vyjad ování), poznávání sebe sama, rozvoj pozitivních cit ve vztahu k sob (uv dom ní si vlastní identity,*

Zcela ojediněle (pouze 2 ^{TMVP}) byla zastoupena všechny uvedené kritéria.

5 Shrnutí a závěry

Z analýzy školních vzdělávacích programů vyplynulo, že obsah vzdělávání má zpracováno podle požadavků RVP PV jen minimum sledovaných vzdělávacích programů. Integrované bloky se nejčastěji odvíjejí od charakteristiky ročního období a tradičních činností, které v nich probíhají. Minimálně zahrnuje jejich podoba určitou souvislosti vztahující se k okolí, které by umožnilo proizvodit tématy vzdělávacího programu zájmem a potřebami dětí.

Nedostatky, které se objevují ve zpracování obsahu vzdělávání mohou být spojeny s dovednostmi učitelů mateřských škol v projektování. Učitelé mateřských škol neměli v minulosti povinnost vzdělávání v manažerských dovednostech, takže zpracování strategického plánu školy, jakým je školní vzdělávací program, se jeví jako úkol poměrně náročný.

Pouze polovina ^{TMVP} obsahovala popis jak se obsah vzdělávání realizuje ve třídách. Tak se může stát, že se může dokument stát pouze formálním naplněním požadavků RVP PV.

K plánování a následné realizaci jak školních, tak třídních vzdělávacích programů jistě nepříspívají další okolnosti, jakými je dosavadní dostatečně silná úloha učitelů mateřských škol, minimální podpora ze strany státu při zavádění RVP PV do praxe, nedostatečná nabídka dalších vzdělávání pro učitelů pedagogických činností standardu kvality učitelů a kariéerní předpoklady.

Z tak malého počtu analyzovaných školních vzdělávacích programů pro předškolní vzdělávání nelze dělat obecné závěry. Odкрývá však problémy, které se v českém předškolním vzdělávání objevují a které souvisí s nesystémovým přístupem ministerstva školství k probíhající kurikulární reformě.

Nezodpovězenou otázkou zůstává, jak se s novým pojetím předškolního vzdělávání vyrovnaly ostatní mateřské školy a jak se jim daří implementovat požadavky RVP PV do praxe.

Literatura

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. 2004. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-303-X

E. a kol. 2008. *Kurikulum podpory zdraví v mate ské*
Portál, 2008. ISBN 80-7376-061-5

CHLUP, O. 1948. *Výchova dítěte v době předkolní*. Brno: Komenium, 1948.

KNAPÍKOVÁ, Z., KOSTRUB, D., MIŠKOVÁ, M. 2002. *Aktivizující metody a formy v práci učitelky mateřské školy*. Prešov: Rokos, 2002. ISBN 80-89055-18-4

OPRAVILOVÁ, E., GEBHARTOVÁ, V. 2003. *Rok v mateřské škole*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-847-3

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. 2008. *Pedagogický slovník. 4. aktualizované vydání*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-416-8

Rámcový program pro předkolní vzdělávání. 2005. Věstník MŠMT, číslo 2, Ročník LXI, únor 2005.

SKALKOVÁ, J. 2007. *Obecná didaktika*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7

SMOLÍKOVÁ, K. 2006. *Praktický průvodce tvůrčím vzdělávacím programem mateřské školy*. Praha: VÚP, 2006. ISBN 80-87000-04-8

Kontaktné údaje

PhDr. Zora Syslová, Ph.D.
Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity
Poříčí 31, 603 00 Brno
Česká republika
syslova@ped.muni.cz